

Investigating and analyzing the sense of belonging to the place and the factors affecting it in rural areas (Study area: Shusef rural district, Nehbandan county)

Sakineh Arab¹, Tahereh Sadeghloo², Hamid Shayan³

1. Master student of Geography and Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

E-mail: sakenharab76@gmail.com

2. Corresponding author, Associate Professor, Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

E-mail: tsadeghloo@um.ac.ir

3. Professor of Geography Department, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: shayan34@um.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 26 December 2022

Revised: 10 April 2023

Accepted: 14 June 2023

Published: 21 July 2024

Keywords:

Sense of belonging, Sense of place, rural development, local community, guide planes, rural district.

ABSTRACT

The sense of belonging to a place is an indicator by which one can measure the degree of distinctiveness of that place for people compared to other places. For this purpose, in the present research, an attempt has been made to investigate and analyze the sense of belonging to a place in rural areas and the factors affecting it. The current research is descriptive-analytical in nature, survey-type in execution, and field-type in terms of data collection method. The area under study is Shusef Dehestan, of Nehbandan county, in South Khorasan province. This village has 56 inhabited villages, of which 15 villages are the basis of the field study. After collecting data and analyzing them based on statistical tests, the findings indicate that the significance level in all three dimensions of the evaluation of the sense of place belonging is less than 0.05 and the average is higher than the median value of 3. Among these dimensions, the identity dimension has the highest average with an average of 3.89. In the variable of factors affecting the sense of place belonging, the results of the average comparison test show the significance and more than the average effect of each of the three dimensions on the sense of place. The results of the regression test show that the level of significance in all the factors affecting the sense of belonging to a place is less than 0.05, which indicates that these factors have a direct impact on the sense of belonging to a place. Among the three factors, the environmental-physical variable or place characteristics with a beta of 0.556 had the greatest impact on the sense of belonging to the place.

Cite this article: Arab, S., Sadeghloo, T. & Shayan, H. (2024). Investigating and analyzing the sense of belonging to a place and the factors affecting it in rural areas (Study area: Shusef rural district, Nehbandan county). *Journal of Geography and Planning*, 28 (88), 267-281. <http://doi.org/10.22034/GP.2023.54637.3075>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/GP.2023.54637.3075>

Publisher: University of Tabriz.

Introduction

The sense of belonging to a place can be expressed as an emotional and meaningful relationship between a person and a place, an emotional bond that people value as a place to return to. In fact, the feeling of belonging to a place is an indicator by which one can measure the degree of distinctiveness of that place for people compared to other places. It is certain that these distinctions are the collective result of material and spiritual factors, including environment, environment, physical and architectural, social environment and type of activities, level of culture and history, personal and psychological dimensions (perception, cognition and feeling) (Batani Khosrowshahi and Belilan Asl, 1395: 1).

Data and method:

The current research is descriptive-analytical in nature, survey-type in execution, and field-type in terms of data collection method. In the beginning, organized studies have been carried out in order to prepare theoretical bases and foundations in a library form, and after extracting the research indicators in the form of two variables of the sense of place belonging and the factors affecting the sense of place, each in the form of three dimensions, to The questionnaire tool has been developed by the researcher and in the next stage, the required field data has been collected. In this village, 15 villages that have more population in Shusuf village were selected as the studied villages.

Discussion and conclusion:

One-sample t-test was used to investigate the average feeling of belonging to the place among the villagers of the study area due to the normality of the data. The results of the findings show that there is a significance level of less than 0.05 in all dimensions, which indicates the existence of a sense of belonging to the place in the villagers in three dimensions, and among these dimensions, the identity belonging dimension has a higher average. According to the findings of the research, the greatest effect of feeling of belonging to a place was in the dimension of identity belonging with an average value of 3.89. And the lowest effect is in the dimension of functional belonging with an average value of 3.58. One-sample t-test was used to investigate the factors affecting the feeling of belonging to the place among the studied villages. The results show that the calculated average of the variables affecting the feeling of belonging to the place and its indicators is measured with the hypothetical average (3) and it is proven that the real average of the respondents' opinion on the variable of the factors affecting the feeling of belonging to the place and its indicators is from 3 is larger and medium to high. Also, the difference from the average and the upper and lower limits of the variables affecting the feeling of belonging to the place and its indicators have been positive. that the significance level in the perceptual and cognitive dimension was less than 0.05. And it shows that this dimension had a great impact on the feeling of belonging to the place. Multiple regression was used to investigate the effect of the factors affecting the sense of place belonging on the sense of place belonging. The results show that the adjusted coefficient of determination is equal to 0.63, which indicates the high ability of the dimensions of the independent variable in explaining the variance of the dependent variable. That is, the independent variable explains 63% of the changes of the dependent variable and the rest of these changes (37%), which is known as the square of the error quantity; They are influenced by variables outside the model. Also, the value of Watson's camera is equal to 0.50, which indicates that the residuals are independent from each other. Finally, it was tried to rank the studied villages in terms of sense of belonging to the place. MABAC model has been used to rank the studied villages in terms of sense of belonging to the place. The best studied village in the field of sense of belonging to a place belongs to the village of Mohammadabad Razzaqzadeh, which is due to the attention to agricultural issues and attention to youth entrepreneurship, and the worst village in the field of sense of belonging to a place belongs to the village of Tariq, which is the reason The main reason is the lack of facilities and infrastructure, water shortages and successive droughts in this village.

Results:

The sense of place means people's mental perception of the environment and their more or less conscious feelings about their environment, which places a person in an internal relationship with the environment, so that the understanding and feeling of the person is linked and integrated with the semantic context of the environment. This sense is a factor that transforms a space into a place with special sensory and behavioral characteristics for certain people. The sense of place, in addition to the feeling of comfort in an environment, supports the cultural concepts desired by the people, the social and cultural relations of the community in a specific place, and makes people remember past experiences and achieve identity. In this regard, the results of the research show that this research has comprehensively investigated and analyzed the sense of belonging to a place in rural areas, and on the other hand, it has investigated the factors affecting it. The results of the regression test findings show that the beta value in the environmental-physical variable is equal to 0.556, which has the highest beta value among the variables, for this reason, it can be said that this variable is more influential than other variables in the feeling of belonging to a place. have been. Based on what has been said, the current research compared to previous researches and studies has extracted effective indicators in order to investigate the factors affecting the sense of belonging to a place.

بررسی و تحلیل میزان احساس تعلق مکانی و عوامل موثر بر آن در نواحی روستایی (منطقه مورد مطالعه: روستاهای دهستان شوسف، شهرستان نهبندان)

سکینه عرب^۱، طاهره صادقلو^۲، حمید شایان^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: sakenharab76@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: tsadeghloo@um.ac.ir

۳. استاد، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: shayan34@um.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۳۱

کلیدواژه‌ها:

احساس تعلق مکانی، حس مکان، توسعه روستایی، جوامع محلی، طرح هادی، دهستان شوسف.

احساس تعلق به مکان شاخصی است که به وسیله آن می توان میزان متمایز بودن آن مکان را برای مردم، نسبت به دیگر مکان ها سنجید. به همین منظور در تحقیق حاضر سعی شده است به بررسی و تحلیل میزان احساس تعلق به مکان در نواحی روستایی و عوامل موثر بر آن پرداخته شده است. پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی-تحلیلی و به لحاظ اجرا از نوع پیمایشی و به لحاظ روش جمع آوری داده ها از نوع میدانی می باشد. منطقه مورد مطالعه تحقیق دهستان شوسف از دهستان های بخش شوسف شهرستان نهبندان استان خراسان جنوبی می باشد. این دهستان دارای ۵۶ روستای دارای سکنه می باشد که از این تعداد ۱۵ روستا مبنای مطالعه میدانی قرار گرفته است. پس از گردآوری اطلاعات و تحلیل آنها براساس آزمونهای آماری، یافته ها بیانگر این است که سطح معناداری در تمامی ابعاد سه گانه ارزیابی احساس تعلق مکانی کمتر از ۰,۰۵ و میانگین بالاتر از حد ارزش میانه یعنی ۳ می باشد. در بین این ابعاد، بعد تعلق هویتی با میانگین ۳,۸۹ دارای بیشترین میانگین می باشد. در متغیر عوامل موثر بر احساس تعلق مکانی نیز نتایج آزمون مقایسه میانگین بیانگر معناداری و اثر گذاری بیش از حد متوسط هر یک از ابعاد سه گانه بر احساس تعلق مکانی است. نتایج یافته های آزمون رگرسیون نشان می دهد که مقدار سطح معناداری در تمامی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان کمتر از ۰,۰۵ می باشد که بیانگر این می باشد که این عوامل به طور مستقیم تاثیر زیادی بر میزان احساس تعلق به مکان داشته اند. از بین عوامل سه گانه متغیر محیطی-کالبدی یا خصوصیات مکان با بتای ۰,۵۵۶ بیشترین تاثیر را بر میزان حس تعلق به مکان داشته است.

استناد: عرب، سکینه، صادقلو، طاهره و شایان، حمید (۱۴۰۳). بررسی و تحلیل میزان احساس تعلق مکانی و عوامل موثر بر آن در نواحی روستایی (منطقه مورد

مطالعه: روستاهای دهستان شوسف، شهرستان نهبندان). *جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۸ (۸۸)، ۲۶۷-۲۸۱.

<http://doi.org/10.22034/GP.2023.54637.3075>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

یکی از مهمترین مولفه های تاثیرگذار بر تمایل به ماندگاری و کاهش مهاجرت روستاییان، تقویت احساس تعلق مکانی در بین اجتماع روستایی است. مکان به عنوان یک مرکز معنا و یک حوزه توجه توصیف شده است که بر تجربیات انسانی، روابط اجتماعی، عواطف و شناخت استوار است (Tuan, 2001:1). حس مکان از مفاهیم مهم در جغرافیای انسانی می باشد که طی ۳۰ سال گذشته جایگاه و نقش به سزایی داشته است (Foote and Acaryahu, 2006: 96). احساس تعلق مکانی صرفاً به جغرافیای محل سکونت ختم نمی شود بلکه به عنوان بخشی از هویت افراد به شمار می آید (Campbell, 2011: 7). این مفهوم، ماهیت اصلی مکان را معلوم می کند و معمولاً زمانی به چشم می خورد که مکان به دلایلی مانند وجود سوانح طبیعی و جنگ تغییر کند (Scamon, 2008: 122). از دیدگاه پدیدار شناسی، حس تعلق مکانی به معنای شخصیت مکان است که معنایی نزدیک به روح مکان دارد (میرغلامی و آیشم، ۱۳۹۵: ۷۰). حس تعلق به مکان را می توان رابطه ای عاطفی و پر معنا میان شخص و مکان بیان کرد، پیوندی احساسی که مردم آن مکان را به عنوان قرارگاهی برای بازگشت بدان ارزشمند بدانند. در حقیقت احساس تعلق به مکان شاخصی است که به وسیله آن می توان میزان متمایز بودن آن مکان را برای مردم، نسبت به دیگر مکان ها سنجید. مسلم است که این تمایزات حاصل جمعی از عوامل مادی و معنوی شامل محیط، محیط، کالبدی و معماری، محیط اجتماعی و نوع فعالیت ها، سطح فرهنگ و تاریخ، ابعاد شخصی و روانشناسانه (ادراک، شناخت و احساس) می باشد (باطنی خسروشاهی و بلیلان اصل، ۱۳۹۵: ۱). برخی از محققان تاکید بر نقش تعاملات اجتماعی در یک مکان را به عنوان شاخص اصلی احساس تعلق مکانی نام برده اند. در حالی که برخی دیگر بر نقش عناصر کالبدی به عنوان عامل مهمی در شکل گیری احساس تعلق مکانی تاکید دارند. مهمترین عوامل کالبدی موثر در احساس تعلق مکان را می توان شامل اندازه، مقیاس، اجزاء، تنوع، فاصله، بافت، تزئین، رنگ، بو، صدا، دما و تنوع بصری دانست. همچنین خصوصیات نظیر هویت، تاریخ و توهّم، راز و رمز، حور و خاطره، جاودانگی و ماندگاری، سرگرمی، اسرار خوشایندی، شگفت انگیزی، امنیت، سرزندگی، قابلیت زندگی، عوامل فرهنگی-اجتماعی و حافظه را که از موارد شناختی - ادراکی است را موجب برقراری رابطه متمرکز با مکان می شود (مشبکی اصفهانی، ۱۳۹۸: ۵). حس تعلق مکانی هر فرد به محل زندگی اش آثار زیادی را به ویژه در نواحی روستایی به همراه دارد (Hernandez, 2010: 261). دلبستگی به محل زندگی، حس تعلق به محل را در افراد ایجاد می کند و سبب بکارگیری سرمایه های فکری و مالی آن ها به منظور ترقی محیط زندگی به ویژه در مناطق روستایی می شود. و از طرفی این امر به تغییر در فضای سکونتگاه ها می انجامد. حس تعلق مکانی بر ساختار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و عمرانی روستا اثر می گذارد (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۹۱). کاهش حس تعلق مکانی اثرات منفی را نیز به همراه دارد از جمله آن می توان بر مهاجرت اشاره نمود (جهان تیغ و میرلطفی، ۱۳۹۷: ۱). مهاجرت می تواند زمینه ساز بحران های اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیکی و فرهنگی متعددی مقصد و مبدأ های مهاجرت باشد. یکی از مهم ترین راه های کاهش مهاجرت به ویژه جوانان روستایی، افزایش حس تعلق مکانی می باشد (سجاسی قیداری و سعادت، ۱۳۹۸: ۱۰۵). تقویت احساس تعلق مکانی ضمن کاهش ناپایداری ها و بی تفاوتی افراد نسبت به مکان زیستی خود، سبب ترغیب آنها برای سرمایه گذاری و بهبود کیفیت محیط و خدمات محلی نیز می شود (نصیرپور و اقتداری، ۱۳۹۴: ۲). به طور کلی می توان بیان کرد که امروزه به دلایل متعددی مانند: عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، روستاییان به سمت شهرها مهاجرت می کنند و این عوامل باعث کاهش حس تعلق به مکان شده است. با توجه به عوامل موثر بر افزایش حس تعلق به مکان در این تحقیق سعی شده است که این عوامل شناسایی شده و از مهاجرت ها کاسته و به حس تعلق به مکان افزوده شود.

تا کنون مطالعات بسیاری در خصوص احساس تعلق مکانی و عوامل موثر بر آن انجام شده است که در ادامه به ارائه برخی مطالعات صورت گرفته در این راستا پرداخته شده است.

جدول (۱). مطالعات انجام شده در زمینه احساس تعلق به مکان

نویسنده / سال	نام اثر	یافته‌ها
جوان فروزنده و مطلبی (۱۳۹۰)	مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن	یافته های تحقیق نشان می دهد که عوامل اجتماعی از جمله مهم ترین عوامل تشکیل دهنده مکان هستند و نقش مهمی در شکل گیری حس تعلق مکانی دارند. عوامل مختلفی نیز در احساس تعلق مکانی موثر است از جمله آن می توان بر امنیت، امکانات و... اشاره نمود.
تابان و همکاران (۱۳۹۱)	هویت و مکان: رویکردی پدیدار شناسانه	یافته های پژوهش نشان می دهد که مکان ها از مراکز اصلی تجربه و هویت یک جامعه به حساب می آیند و هر دوی آن ها بر همدیگر اثرات مختلفی می گذارند و این اثرات به صورت مستقیم می تواند بر زندگی انسان بگذارد و هویت و مکان است که زندگی انسان را تشکیل می دهد.
میرزاعلی و همکاران (۱۳۹۷)	واکاوی اثرات تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی در نوسازی محلات قدیمی شهر (مورد: محله درب نو گرگان)	یافته های تحقیق نشان می دهد که سطح سرمایه تعلق مکانی در محله مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط بوده و این دو متغیر اثرات معناداری بر میزان مشارکت ساکنان در برنامه های بهسازی و نوسازی این محله دارد. اثرات تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی بسیار زیاد است و توجه به آن می تواند توسعه و نوسازی را در منطقه مورد مطالعه به همراه داشته است.
قنبری (۱۳۹۷)	بررسی تبیین مولفه های رضایتمندی روستاییان از کیفیت زندگی و حس تعلق مکانی (مطالعه موردی: روستای خسرو آباد/ شهرستان کوهدشت)	یافته ها نشان می دهد که متغیر سطح تحصیلات و درآمد تاثیر زیادی را بر کیفیت زندگی و حس تعلق مکانی در روستاهای مورد مطالعه داشته اند. رضایتمندی روستاییان از کیفیت زندگی میتواند باعث افزایش حس تعلق مکانی روستاییان و افزایش ماندگاری شان در محیط روستا شود.
بذرافشان و همکاران (۱۳۹۷)	بررسی آثار حس تعلق مکانی بر بازساخت فضایی - کالبدی سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: دهستان نه، شهرستان نهبندان)	یافته های پژوهش نشان می دهد که سطح تعلق مکانی در میان خانوارها قابل قبول است. دل بستگی عاطفی به محل نسبت به سایر شاخص ها در سطح بالاتری قرار گرفته است. اثرات تعلق مکانی می تواند به طور مستقیم بر نوسازی و باز زنده سازی سکونتگاه های روستایی موثر باشد و باعث توسعه محیط کالبدی در روستاها شود.
زارعی و همکاران (۱۳۹۸)	بررسی معماری روستایی در ارتقاء حس تعلق مکانی ساکنین (نمونه موردی: روستای قصلان شهرستان قروه)	یافته های پژوهش نشان می دهد که مؤلفه های طراحی معماری روستایی در روستای نمونه، شاخص اقتصادی و مدت سکونت در روستا بر حس تعلق مکانی روستاییان بیشترین تاثیر را داشته است و از طرفی کلیه شاخص های مربوطه توانسته بر افزایش حس تعلق مکانی روستاییان موثر باشد.
سجاسی قیداری و سعادت (۱۳۹۸)	عوامل و مولفه های تاثیرگذار بر افزایش تعلق مکانی و ماندگاری جوانان در محیط های روستایی (مطالعه موردی: دهستان فضل شهرستان نیشابور)	یافته های تحقیق نشان می دهد که مولفه اقتصادی بیش ترین اثر را در ایجاد حس تعلق مکانی و ماندگاری جوانان روستایی داشته و روستای ادگ با توجه به مدل کوپراس بالاترین سطح را جهت ایجاد حس تعلق مکانی و ماندگاری جوانان داراست. افزایش عوامل موثر در ماندگاری جوانان و حس تعلق مکانی می تواند باعث توسعه نواحی روستایی شود.
جانکسی کیانا و همکاران (۲۰۱۱)	بررسی حس تعلق مکانی مهاجران شهری	یافته های تحقیق نشان می دهد که به تعلق مکانی در بین مهاجران توجهی نشده است که این عامل باعث چالش های اجتماعی و فرهنگی شده است
اسکنل و گیفورد (۲۰۱۷)	بررسی ابعاد احساس تعلق مکانی	یافته های تحقیق نشان می دهد که احساس تعلق مکانی دارای ابعاد مختلفی است که مهمترین آن ها بعد اجتماعی و تعاملات اجتماعی می باشد.

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱.

دهستان شوسف یکی از دهستان های شهرستان نهبندان استان خراسان جنوبی می باشد. این دهستان دارای ۵۶ روستا دارای سکنه می باشد که از این تعداد ۱۵ روستایی که دارای جمعیت بیشتر نسبت به دیگر روستاها داشته اند، به عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب شده است. بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت روستاهای مورد مطالعه برابر با ۳۴۸۴ نفر و ۹۹۹ خانوار بوده است.

شهرستان نهبندان خراسان جنوبی از نواحی جغرافیایی است که در سالهای اخیر در معرض مشکلات و تنشهای تاثیرگذاری نظیر خشکسالی و محرومیت قرار داشته است و این مساله در ترغیب ساکنین به مهاجرت و تمایل به آن تاثیرگذار بوده است. به گونه ای مطالعه حاضر به دنبال بررسی این است که کاهش کیفیت استانداردهای زیستی تا چه اندازه بر کاهش احساس تعلق به مکانی در

۱ Junxi Qiana

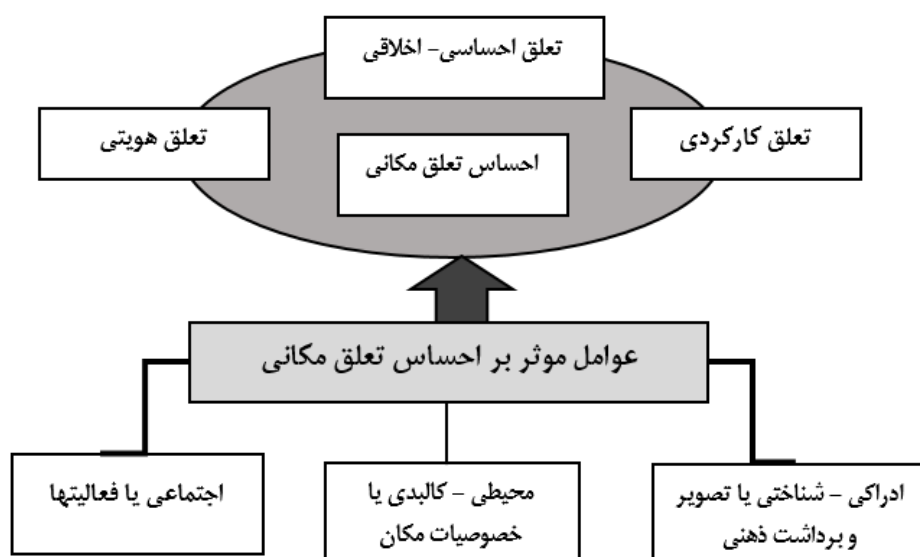
۲ Scannell and Gifford

منطقه تاثیرگذار بوده است. به همین منظور در این تحقیق به بررسی و تحلیل میزان احساس تعلق مکانی و عوامل موثر بر آن در نواحی روستایی دهستان شوسف پرداخته شده است.

مبانی نظری

حس تعلق به مکان از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر رابطه فرد با محیط است. این حس در برگیرنده عوامل مختلفی است که کیفیت زندگی فرد در مکان را متأثر می‌سازد. وجود حس تعلق و یا عدم وجود آن بر رفتارهای افراد در جامعه تأثیر می‌گذارد (شیخی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۵). حس تعلق به مکان مفهومی چندوجهی است که شامل سه بعد عاطفی، شناختی و رفتاری می‌شود (Scannell and Gifford, 2010: 2). حس مکان از مفاهیم مهم در جغرافیای انسانی معاصر است (Foote and Freeman, 2006: 96). حس تعلق مکانی شامل معناها و دلبستگی‌هایی است که مکان‌ها برای فرد ایجاد می‌کنند و در روانشناسی محیطی به خوبی شناخته شده‌اند. حس تعلق مکانی مفهومی است که جنبه همگانی دارد اما اغلب در علوم انسانی، جامعه‌شناسی، جغرافیای و گفتمان آموزشی متفاوت است و در چارچوب ارتباط میان مردم و مکان‌ها تعریف می‌شود (زارعی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۴). در تعریفی حس تعلق به مکان را برقراری ارتباط با مکان به وسیله درک نمادها و معانی که در فرآیند روزمره جریان دارد و متأثر از ارزش‌های فردی و جمعی است و با گذر زمان عمیق شده و گسترش می‌یابد می‌دانند (Lee et al, 2013: 64). احساس تعلق به مکان در انسان‌ها می‌تواند برای مواظبت از محیط زندگی‌شان انگیزه ایجاد کند (Trill et al, 2012: 141). تعلق مکانی می‌تواند اثرات چشمگیری در جوامع مختلف از جمله روستا به همراه داشته باشد (عنابستانی، ۱۳۸۸: ۱۱۷). تعلق به مکان در بین خانوارهای روستایی منجر به افزایش کیفیت زندگی در مناطق روستایی خواهد شد (Gustafson, 2001: 9). حس تعلق که به منظور بهره‌مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش مهمی را ایفا می‌کند، به گونه‌ای به پیوند فرد با بافت منجر می‌شود. در این صورت، انسان خود را جزئی از بافت می‌داند و بر اساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت، نقشی برای بافت در ذهن خود متصور می‌سازد. این نقش نزد او منحصر به فرد بوده و در نتیجه مکان برای او مهم و قابل احترام می‌شود. در این حالت است که می‌توان در دمیدن روح تازه به بافت از آن بهره‌جست و فضا را کیفیت بخشید و زیبایی آن را درک کرد. در کل باید در نظر داشت که اعلی‌ترین مرحله رابطه انسان و فضا، حس تعهد و تعلق نسبت به فضا است. این حس از دو عامل مؤثر فضا و انسان به صورت توأمان ساخته شده و تغییرات هر کدام در میزان تعلق مؤثر است (مسعود و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۴). از دیدگاه معرفت‌شناسی مکان، فضایی است که طی یک جریان فرهنگی، فردی و گروهی معنادار می‌شود. در واقع افراد براساس تجارب، ارتباطات اجتماعی، احساسات و افکار خود در بستر کالبدی فضا به آن مفهوم مکان می‌بخشند (Sime, 2011: 3). مهم‌ترین عوامل مکانی-فضایی مؤثر بر احساس تعلق مکانی در سه بُعد مکانی (شاخص‌های محیطی و کالبدی)، اقتصادی (شاخص‌های کاربری زمین، شغل و درآمد و خدمات مالی) و اجتماعی-سیاسی (شاخص‌های امنیت، مشارکت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، انسجام اجتماعی و نهادهای رسمی و غیر رسمی را شامل می‌شود (Brown and Raymond, 2007: 89). نقش متغیرهای اجتماعی نظیر فرهنگ، نمادها و نشانه‌های اجتماعی از اهمیت بالایی برخوردار است. همه انسان‌ها دارای نیاز اجتماعی هستند و در هرم نیازهای انسانی، در جستجوی تعلق به خویشاوندان و دوستان می‌باشند. در این مرتبه از حس تعلق، محیط به عنوان بستر فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی است که افراد، عناصر کالبدی را طبق ادراک نظام ساختارشناختی خود کشف، تفسیر و تعبیر می‌کنند. در این دسته از عوامل، عناصر کالبدی نظیر فرم‌ها، اشکال، بافت و رنگ برخاسته از لایه‌های اجتماعی محیط نقش ارتباطی با استفاده‌کنندگان ایفا می‌نمایند و هر یک بر اساس داده‌های فرهنگی در طول تاریخ معماری محیط به دست آمده و حاوی معنای خاص خود می‌باشند (جوان فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰: ۳۳). عوامل انسانی در شکل‌گیری حس تعلق مکانی شامل تعاملات و ارتباطات اجتماعی بین ساکنین یک منطقه می‌باشد (جوان فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰: ۲۸). حس تعلق به مکان رابطه‌ای معنادار بین احساس، شناخت و ادراک افراد با فضا است که می‌تواند باعث به وجود آمدن احساس‌ها و پیامدهای مثبت در عوامل انسانی، روانشناختی و فیزیولوژیکی شود (قنبران و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۷). یکی دیگر از عوامل انسانی که می‌تواند در افزایش حس تعلق مکانی مؤثر باشد، حضور جوانان می‌باشد. جوانان برای مشارکت در امور مهم جامعه در دانشگاه‌ها آموزش می‌بینند و به شکوفایی،

خلاقیت و نوآوری که سه واژه ارزشمند در جهت پیشرفت کشور است، می پردازند. طراحی محیط آموزشی می تواند تاثیر فراوانی بر کیفیت این دوره داشته باشد به همین علت بسیار حائز اهمیت می باشد. امروزه یکی از مهم ترین راهکارهای کیفیت بخشی به فضاهای عمومی ایجاد حس تعلق به فضا می باشد که سبب حضور افراد در فضا می گردد (شیخ حسینیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۵). عوامل محیطی - کالبدی، نیز این دسته از عوامل براساس نظریه مکان - رفتار در روانشناسی محیطی، به دسته بندی محیط به دو عامل مهم فعالیت و کالبد می پردازد. فعالیت های حاکم در محیط را طبق عوامل اجتماعی، کنش ها و تعاملات عمومی انسان ها تعریف می کند و کالبد را به همراه متغیرهای فرم و ساماندهی اجزا، مهمترین عوامل در شکل گیری حس تعلق محیط ارزیابی می کند. عناصر کالبدی به وسیله ی ایجاد تمایز محیطی، و ارتباط درون و بیرون در فضاها به ایجاد حس تعلق می پردازد. از سوی دیگر، عناصر کالبدی به وسیله ی همسازی و قابلیت تأمین نیازهای انسان در مکان در ایجاد حس تعلق مؤثر است (فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰: ۳۳). براساس آنچه بیان شد، عوامل شکل دهنده و تاثیر گذار در حس تعلق مکانی را می توان در سه عامل ادراکی - شناختی فردی یا تصویر و برداشت ذهنی افراد، عوامل محیطی - کالبدی یا خصوصیات مکان و عوامل اجتماعی یا فعالیت ها دانست.

شکل (۱). مدل مفهومی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان

داده و روش ها

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی - تحلیلی و به لحاظ اجرا از نوع پیمایشی و به لحاظ روش جمع آوری داده ها از نوع میدانی می باشد. در آغاز، مطالعات سازمان یافته ای به منظور تهیه پایه ها و مبانی نظری به صورت کتابخانه ای انجام گرفته است و پس از استخراج شاخصهای تحقیق در قالب دو متغیر احساس تعلق مکانی و عوامل موثر بر احساس تعلق مکانی هر یک در قالب سه بعد، به تدوین ابزار پرسشنامه محقق ساخته و در مرحله بعد به جمع آوری داده های میدانی مورد نیاز پرداخته شده است (جداول ۲).

جدول (۲). شاخص ها و ابعاد احساس تعلق مکانی

ابعاد	شاخص ها	منبع هر شاخص
تعلق اخلاقی و احساسی	احساس راحتی و سرزندگی در مکان	توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴. سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹
	رضایتمندی از مکان	توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴.
	لذت بردن از زندگی در مکان	Porshansky, 1978.

تعلق کارکردی	رجحان مکانی	فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰؛ توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴.
	دلبستگی به مکان	فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰؛ توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴.
	تعهد به مکان	فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰؛
	احساس افتخار کردن به محیط زندگی	توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴.
	عدم تمایل به ترک مکان	توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴.
تعلق هویتی	تمایل به فداکاری برای مکان	سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹
	پیشرفت در محل زندگی	Porshansky, 1978.
	داشتن احساس امنیت در مکان	فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰؛
	رضایت از اغنای نیازهای زیستی در مکان	Porshansky, 1978.
	تنوع ساعات استفاده از فضا	سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹
	میزان حضور در عرصه های عمومی (در شب و روز)	سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹
	مناسب و سازگار بودن محل زندگی با سبک زندگی	بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷.
	داشتن خاطرات در مکان	بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷.
	میزان تعامل اجتماعی با ساکنین	بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷.
	هویت و اعتبار مکانی	فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰؛

جدول (۳). مولفه ها و شاخص های عوامل موثر بر احساس تعلق مکانی

مؤلفه ها	شاخص ها	منبع
ادراکی – شناختی یا تصویر و برداشت ذهنی	تاریخچه مکان	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، قنبران و همکاران، ۱۳۹۷.
	خاطرات و عناصر خاطره انگیز	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، قنبران و همکاران، ۱۳۹۷.
	احساسات افراد به مکان	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، قنبران و همکاران، ۱۳۹۷.
	وجود رویدادی خاص در مکان	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، قنبران و همکاران، ۱۳۹۷.
	مجاورت با مکانی خاص	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، دانش پور و صفارسبزواری، ۱۳۹۷.
	مکانهای خاطره انگیز	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، قنبران و همکاران، ۱۳۹۷.
	مدت سکونت فرد در مکان	قنبران و همکاران، ۱۳۹۷.
محیطی – کالبدی یا خصوصیات مکان	نوع نگرش و تصویر از مکان (تفکر مادی، غیرمادی، زادگاه مادری و ...)	Scannell and Gifford, 2010.
	عناصر طبیعی موجود در محیط (چشم انداز، منابع آب، اراضی، اقلیم و شیب، ..)	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، دانش پور و صفارسبزواری، ۱۳۹۷.
	وضوح و خوانایی فضا (آشنایی با فضا، دسترسی راحت به فضاها، ..)	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، دانش پور و صفارسبزواری، ۱۳۹۷.
	دید و منظر	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، دانش پور و صفارسبزواری، ۱۳۹۷.
	رنگ و بافت و جنس مصالح	ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، دانش پور و صفارسبزواری، ۱۳۹۷.
	فاصله روستا از سایر فضاهای سکونتگاهی (شهرها و روستاها)	Ujang and Zakariya, 2015. ملکی و همکاران، ۱۳۹۳.
	دسترسی ها در بافت روستا	Ujang and Zakariya, 2015. ملکی و همکاران، ۱۳۹۳.
	کیفیت فضاهای عمومی و خصوصی	Ujang and Zakariya, 2015. ملکی و همکاران، ۱۳۹۳.
	کیفیت زیرساختها و پاکیزگی محیط (نورپردازی، آب، برق، و ...)	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، علی نژاد طیبی و بدیعی، ۱۳۹۵.
	مالکیت (مسکن و اراضی)	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، علی نژاد طیبی و بدیعی، ۱۳۹۵.
اجتماعی یا فعاليتها	ابعاد و مقیاس فضاهای مختلف (بزرگی و کوچکی روستا)	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، دانش پور و صفارسبزواری، ۱۳۹۷.
	تعاملات و روابط اجتماعی	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، نصیری، ۱۳۹۸.
	میزان تحرک فضایی برای سنین و گروههای مختلف (سالمنان، کودکان، زنان و جوانان و...)	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، ملکی و همکاران، ۱۳۹۳، نصیری، ۱۳۹۸.
	برخوررداری از فضاهای مناسب برای فعالیتهای مختلف (تنوع کاربری فضاها)	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، نصیری، ۱۳۹۸.
	وجود امنیت و رعایت حریمها	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، نصیری، ۱۳۹۸.
	پیوندهای خانوادگی و نسبی با افراد	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، نصیری، ۱۳۹۸.

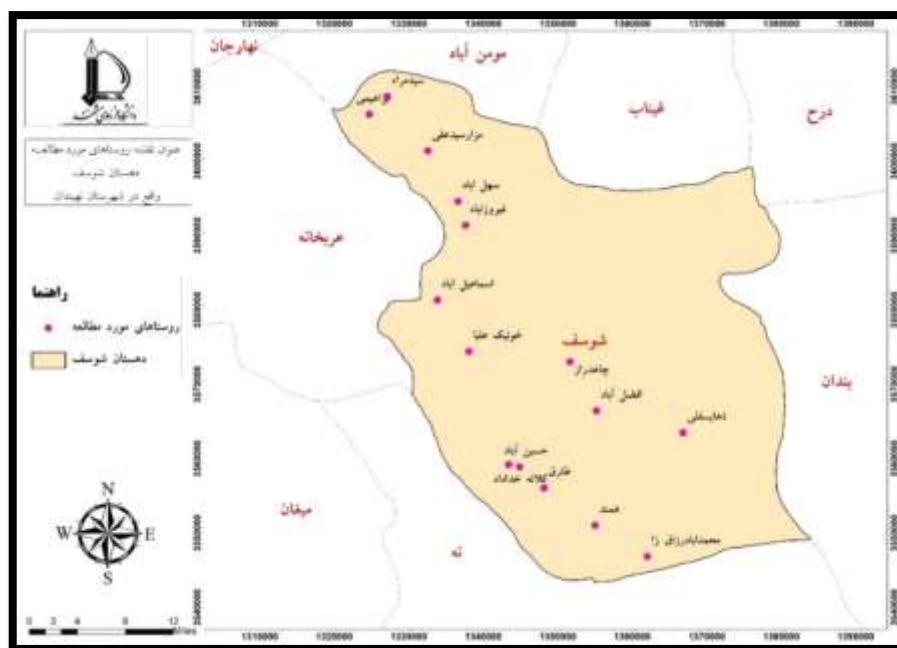
معروفیت مکان	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹، ذکری و جمالزاده، ۱۳۹۶.
تناسب و سنخیت فرهنگی	خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹

در این مطالعه، ۱۵ نقطه روستایی که دارای جمعیت بیشتر در دهستان شوسف هستند به عنوان روستاهای مورد مطالعه انتخاب شدند. براساس فرمول کوکران با خطای ۰,۰۶، تعداد ۲۱۲ خانوار از روستاهای مورد مطالعه به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند که در توزیع حجم نمونه در روستاهای مورد مطالعه، ابتدا ۱۰ پرسشنامه به عنوان پایه برای هر روستا در نظر گرفته شد و باقیمانده یعنی ۶۴ پرسشنامه براساس قانون تسهیم نسبت بین روستاها تخصیص پیدا کرد. اطلاعات نقاط مورد مطالعه و پراکنش فضایی آن ها در قالب جدول و نقشه ارائه شده است (جدول ۴ و شکل ۲).

جدول (۴). روستاهای مورد مطالعه در دهستان شوسف

نام آبادی	جمعیت	خانوار	حجم نمونه
ابراهیمی	۱۷۳	۵۱	۱۴
اسماعیل آباد	۲۶۳	۷۴	۱۵
افضل آباد	۱۷۲	۵۰	۱۴
چاهدراز	۲۵۴	۷۸	۱۵
حسین آباد	۳۳۱	۶۹	۱۵
خونیک علیا	۲۰۲	۶۶	۱۲
زهاب سفلی	۳۷۴	۹۱	۱۶
سهل آباد	۱۸۷	۵۴	۱۴
سیدمراد	۱۲۲	۴۰	۱۲
طارق	۲۱۱	۹۰	۱۶
فیروزآباد	۱۰۵	۳۱	۱۲
کلاته خداداد	۱۴۱	۵۱	۱۳
محمدآبادرزاق زاده	۱۲۴	۴۲	۱۲
مزارسیدعلی	۷۴۵	۱۸۰	۲۰
همند	۸۰	۳۲	۱۲
جمع	۳۴۸۴	۹۹۹	۲۱۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱.

شکل (۲). نقشه روستاهای منطقه مورد مطالعه در دهستان شوسف

جهت تایید روایی سوالات پرسشنامه براساس استناد به متون موجود در این حوزه و همچنین از نظر متخصصان و اعضای هیات علمی در حوزه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی استفاده شد. برای سنجش پایایی متغیرها نیز از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید که میزان آن برابر با ۰,۷۸ است و بیانگر پایا و قابل اعتماد بودن سوالات تحقیق است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

براساس یافته‌های توصیفی حاصل از پژوهش ۳۲,۵ درصد پاسخگویان زن و ۶۷,۵ درصد نیز مرد می باشند که بیشترین فراوانی با ۴۵,۸ درصد در رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال قرار دارد. کمترین مقدار فراوانی را گروه سنی ۵۰ تا ۶۰ سال با مقدار ۴,۲ درصد داشته اند. بیشترین مقدار درآمد پاسخگویان بین ۲ میلیون تا ۵ میلیون بوده که بیشترین فراوانی را داشته و از طرفی کمترین میزان فراوانی در گروه درآمدی کمتر از ۱ میلیون تومان بوده است که کمترین پاسخگو این درآمد را داشته است. و از طرفی ۱۲,۷ درصد پاسخگویان از میزان درآمدشان رضایت داشته اند و ۸۷,۳ درصد آنها از میزان درآمد خود ناراضی بوده اند. ۲۷,۴ درصد پاسخگویان تحصیلات ابتدایی را دارند که بیشترین مقدار فراوانی را به خود اختصاص داده اند و از طرفی کمترین مقدار را تحصیلات حوزوی با مقدار ۰,۹ درصد داشته است. ۳۰,۲ درصد پاسخگویان به شغل خانه داری مشغول هستند که بیشترین فراوانی را در بین پاسخگویان داشته است و از طرفی کمترین میزان را شغل صنعت با مقدار ۶,۱ درصد به خود اختصاص داده است. ۹۶,۲ درصد آن ها از زمان تولد به بعد را در روستای مورد مطالعه ساکن بوده اند و ۰,۵ درصد شان سابقه ۳۰ ساله را دارند. ۵۳,۸ درصد پاسخگویان در محیط روستا وابستگی زیادی را دارند و ۲۴,۱ درصدشان کمترین میزان وابستگی را دارند.

برای بررسی میانگین احساس تعلق به مکان در بین روستاییان منطقه مورد مطالعه با توجه به نرمال بودن داده ها از طریق ضرایب چولگی و کشیدگی از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۵ آورده شده است. میانگین محاسبه شده متغیر احساس تعلق به مکان و شاخص های آن با میانگین فرضی (۳) سنجش شده و ثابت می‌شود که میانگین واقعی نظر کل پاسخگویان در متغیر احساس تعلق به مکان و شاخص های آن از ۳ بزرگتر و در حد متوسط به بالا است. نتایج یافته ها نشان می دهد که مقدار سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ در تمامی ابعاد وجود دارد که بیانگر وجود حس تعلق به مکان در روستاییان در سه بعد بوده است و در بین این ابعاد، بعد تعلق هویتی دارای میانگین بیشتری می باشد. براساس یافته های تحقیق بیشترین اثر احساس

تعلق به مکان در بعد تعلق هویتی با مقدار میانگین ۳٫۸۹ بوده است. و کمترین اثر در بعد تعلق کارکردی با مقدار میانگین ۳٫۵۸ می باشد.

جدول (۵). نتایج آزمون t تک نمونه ای مربوط به احساس تعلق به مکان در بین روستاییان

متغیرها	میانگین	مقدار t	مقدار df	سطح معناداری	خطای استاندارد میانگین	حد بالا	حد پایین
تعلق اخلاقی و احساسی	۳٫۸۵	۴۲٫۷۵۱	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۸۵۱	۰٫۸۱۲	۰٫۸۹۰
تعلق کارکردی	۳٫۵۸	۲۰٫۴۷۶	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۵۸۷	۰٫۵۳۱	۰٫۶۴۴
تعلق هویتی	۳٫۸۹	۳۴٫۹۰۹	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۸۹۱	۰٫۸۴۱	۰٫۹۴۲
احساس تعلق مکانی	۳٫۸۵	۴۲٫۷۵۱	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۸۵۱	۰٫۸۱۲	۰٫۸۹۰

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱.

در گام بعد برای بررسی عوامل موثر بر احساس تعلق به مکان در بین روستاهای مورد مطالعه از آزمون t تک نمونه ای استفاده شد. نتایج جدول ۶ نشان می دهد میانگین محاسبه شده متغیر عوامل موثر بر احساس تعلق به مکان و شاخص های آن با میانگین فرضی (۳) سنجش شده و ثابت می شود که میانگین واقعی نظر کل پاسخگویان در متغیر عوامل موثر بر احساس تعلق به مکان و شاخص های آن از ۳ بزرگتر و در حد متوسط به بالا است. همچنین اختلاف از میانگین و حد بالا و پایین متغیر عوامل موثر بر احساس تعلق به مکان و شاخص های آن مثبت بوده است. که سطح معناداری در بعد ادراکی و شناختی کمتر از ۰٫۰۵ بوده است و نشان می دهد که این بعد تاثیر بسیار زیادی را بر احساس تعلق به مکان داشته است. با توجه به شرایط فرهنگی منطقه مورد مطالعه، همگرایی اجتماعی و فرهنگی روستاییان از دلایل مهمی است که سبب شده است بعد ادراکی و شناختی بعد غالب در تاثیرگذاری بر احساس تعلق مکانی در بین روستاییان باشد. گرچه تفاوت این بعد با سایر ابعاد بسیار زیاد نمی باشد. بعد فیزیکی یا کالبدی به لحاظ تاثیرگذاری بر عملکرد و نیازهای ساکنین در مرتبه دوم قرار دارد.

جدول (۶). نتایج آزمون t تک نمونه ای مربوط به عوامل موثر بر احساس تعلق به مکان

متغیرها	میانگین	مقدار t	مقدار df	سطح معناداری	خطای استاندارد میانگین	حد بالا	حد پایین
ادراکی و شناختی یا تصویر برداشت ذهنی	۳٫۹۳	۳۸٫۲۹۱	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۹۳۸	۰٫۸۹۰	۰٫۹۸۷
محیطی-کالبدی یا خصوصیات مکان	۳٫۹۰	۵۰٫۲۷۸	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۹۰۷	۰٫۸۷۲	۰٫۹۴۳
اجتماعی - فعالیت ها	۳٫۷۶	۲۹٫۰۴۷	۲۰۴٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۰٫۷۶۳	۰٫۷۱۲	۰٫۸۱۵

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱.

در ادامه برای بررسی میزان اثرگذاری عوامل موثر بر احساس تعلق مکانی بر احساس تعلق مکانی از رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج نشان می دهد جدول ۷ مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰٫۶۳ است که حاکی از توانایی بالای ابعاد متغیر مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته می باشد. یعنی متغیر مستقل ۶۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می کند و مابقی این تغییرات (۳۷ درصد) که به مجذور کمیت خطا معروف است؛ تحت تاثیر متغیرهای خارج از مدل می باشند. همچنین مقدار دوربین واتسون برابر با ۰٫۵۰ است که حاکی از مستقل بودن باقیمانده ها از یکدیگر است.

جدول (۷). ضریب همبستگی در بین متغیرها

مدل رگرسیون	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین اصلاح شده	دوربین واتسون
	۰٫۸۰۲	۰٫۶۴۳	۰٫۶۳۸	۰٫۵۰۱

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱.

همان‌گونه که در جدول ۸ مشخص است مقدار رگرسیون برای این مدل برابر است با ۱۸,۷۰ و مقدار باقی‌مانده برابر است با ۱۰,۳۸ و چون مقدار مجذورات باقی‌مانده کوچکتر از مجموع مجذورات رگرسیون است، نشان دهنده‌ی، قدرت تبیین بالای مدل در توضیح تغییرات متغیر احساس تعلق به مکان در روستاهای مورد مطالعه دهستان شوسف است. در این مدل مقدار F برابر است با ۱۲۰,۶۶ و میزان معناداری آن هم برابر با ۰,۰۰۰ است که کوچک‌تر از ۰,۰۵ و معنادار است به این معنی که ابعاد متغیر عوامل موثر بر احساس تعلق به مکان در بین روستاهای دهستان شوسف قادر است به خوبی تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهد؛ بنابراین فرضیه صفر آزمون مبنی بر عدم معنی داری مدل رگرسیون با اطمینان ۹۹٪ رد می‌شود و معنی داری مدل تأیید می‌شود.

جدول (۸). نتایج مقدار رگرسیون با استفاده از آنوا

آزمون رگرسیون	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
مقدار رگرسیون	۱۸,۷۰۱	۳,۰۰۰	۶,۲۳۴	۱۲۰,۶۶۳	۰,۰۰۰
مقدار باقی مانده	۱۰,۳۸۴	۲۰۱,۰۰۰	۰,۰۵۲		
جمع	۲۹,۰۸۵	۲۰۴,۰۰۰			

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

براساس نتایج به دست آمده در جدول ۹، مقدار سطح معناداری در تمامی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد که بیانگر این می‌باشد که این عوامل به طور مستقیم تاثیر زیادی بر میزان احساس تعلق به مکان در بین روستاهای مورد مطالعه در دهستان شوسف داشته‌اند. از آنجایی که مقدار بتا در متغیر محیطی-کالبدی یا خصوصیات مکان برابر با ۰,۵۵۶ می‌باشد که بیشترین مقدار بتا را در بین متغیرها دارد، به همین دلیل بیشترین تاثیر را بر میزان حس تعلق به مکان داشته‌است.

جدول (۹). نتایج تاثیر عوامل موثر بر حس تعلق به مکان بر میزان احساس تعلق مکانی

متغیر	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده		ضرایب رگرسیونی استاندارد شده	آمار t	سطح معنادار
	ضریب رگرسیون B	انحراف استاندارد	Beta		
مقدار ثابت	۰,۷۹۴	۰,۱۹۰		۴,۱۷۷	۰,۰۰۰
ادراکی و شناختی یا تصویر و برداشت ذهنی	۰,۵۳۰	۰,۰۴۶	۰,۴۹۲	۱۱,۶۲۷	۰,۰۰۰
محیطی-کالبدی یا خصوصیات مکان	۰,۱۴۲	۰,۰۱۱	۰,۵۵۶	۱۲,۵۳۲	۰,۰۰۰
اجتماعی - فعالیت‌ها	۰,۰۳۸	۰,۰۱۸	۰,۰۹۵	۲,۱۵۴	۰,۰۳۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

در نهایت سعی شد تا روستاهای مورد مطالعه در زمینه‌ی احساس تعلق به مکان رتبه‌بندی شوند. در جهت رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه در زمینه‌ی احساس تعلق به مکان از طریق مدل MABAC استفاده شده‌است. برای انجام مدل ماباک مراحل زیر طی می‌شود. مرحله اول: تشکیل ماتریس تصمیم: در این مرحله میانگین ابعاد احساس تعلق به مکان در جدول ۱۰ در قالب سه شاخص (تعلق اخلاقی و احساسی، تعلق کارکردی و تعلق هویتی) ارائه شده‌است.

جدول (۱۰). میانگین ابعاد احساس تعلق به مکان به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

ماتریس تصمیم	تعلق اخلاقی و احساسی	تعلق کارکردی	تعلق هویتی
ابراهیمی	۳,۸۷	۳,۴۹	۳,۸۹
اسماعیل آباد	۳,۸۵	۳,۸۴	۳,۷۱
افضل آباد	۳,۸۴	۳,۴۹	۳,۸۸
چاهدراز	۳,۷۷	۳,۴۷	۴,۰۰

۳,۸۸	۳,۶۱	۳,۸۳	حسین آباد
۳,۷۹	۳,۷۲	۳,۹۲	خونیک علیا
۳,۹۸	۳,۵۱	۳,۸۸	زهاب سفلی
۳,۸۹	۳,۴۹	۳,۸۷	سهل آباد
۳,۷۳	۳,۸۷	۳,۸۷	سیدمراد
۳,۸۸	۳,۴۷	۳,۸۲	طارق
۴,۰۲	۳,۵۳	۳,۷۷	فیروزآباد
۳,۸۸	۳,۶۳	۳,۹۰	کلاته خداداد
۳,۹۱	۳,۸۰	۳,۸۴	محمدآباد رزاق زاده
۳,۸۹	۳,۴۹	۳,۸۷	مزارسیدعلی
۴,۰۰	۳,۵۵	۳,۸۷	همند

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱.

مرحله دوم: نرمال سازی ماتریس تصمیم؛ مرحله سوم: تشکیل ماتریس تصمیم موزون؛ در این مرحله در جدول ۱۱ می توان وزن ابعاد احساس تعلق به مکان به تفکیک ابعاد که با استفاده از مدل آنتروپی شانون به دست آمده است را مشاهده نمود. با توجه به آنچه که در جدول مذکور می توان مشاهده نمود بیشترین وزن متعلق به بعد تعلق کارکردی با مقدار ۰,۷ و کمترین آن متعلق به تعلق اخلاقی و احساسی با مقدار ۰,۰۵ می باشد.

جدول (۱۱). وزن ابعاد احساس تعلق به مکان

شاخص	تعلق اخلاقی و احساسی	تعلق کارکردی	تعلق هویتی
وزن	۰,۰۵	۰,۷۰	۰,۲۵

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱.

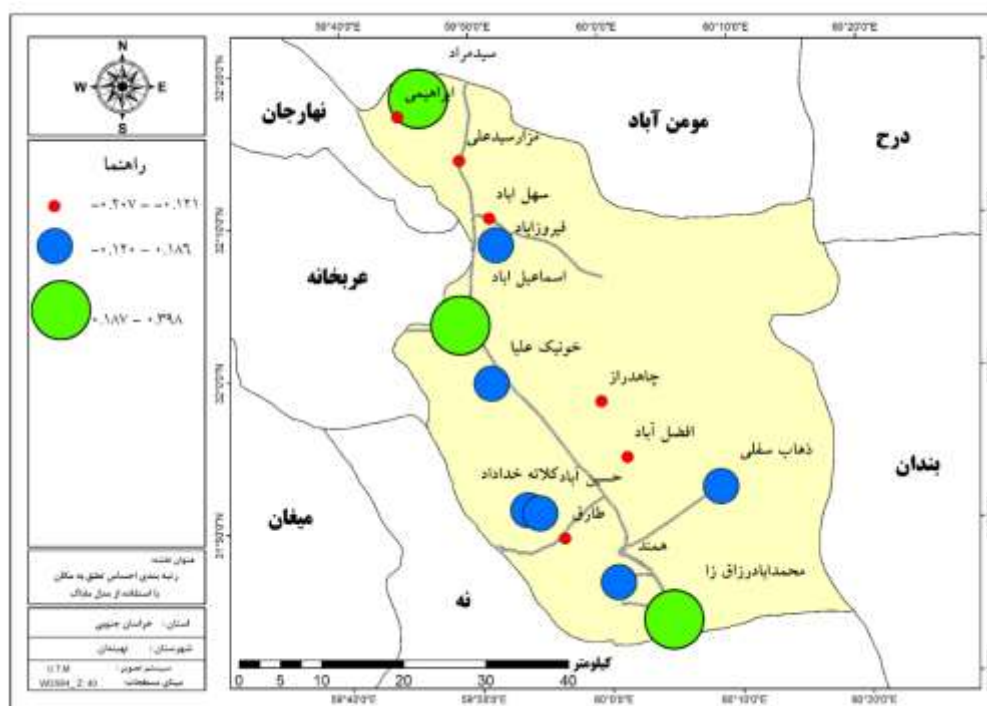
مرحله چهارم: تعیین مرز ناحیه شباهت ماتریس؛ مرحله پنجم: محاسبه فاصله گزینه ها تا مرز ناحیه شباهت؛ مرحله ششم: انتخاب گزینه بهینه و رتبه بندی گزینه ها. در مرحله ششم گزینه بهینه انتخاب می گردد و با استفاده از نتایج به دست آمده گزینه ها رتبه بندی می شوند. لذا با توجه به آنچه که در جدول ۱۲ قابل مشاهده می باشد بهترین روستای مورد مطالعه در زمینه ی احساس تعلق به مکان متعلق به روستای محمدآباد رزاق زاده بوده که علت آن توجه مسائل کشاورزی و توجه به کارآفرینی جوانان بوده است و بدترین روستا در زمینه ی احساس تعلق به مکان متعلق به روستای طارق می باشد که علت اصلی آن کمبود امکانات و زیرساخت ها و بی آبی ها و خشکسالی های پی در پی در این روستا بوده است. در نهایت نتیجه این رتبه بندی در قالب نقشه شکل ۳ ارائه شده است.

جدول (۱۲). انتخاب گزینه بهینه و رتبه بندی گزینه ها در زمینه ی احساس تعلق به مکان

رتبه	Si	رتبه بندی نهایی
۱۲	۰,۱۴۷۳-	ابراهیمی
۳	۰,۳۱۶۷	اسماعیل آباد
۱۴	۰,۱۵۵۴-	افضل آباد
۱۰	۰,۱۲۱۳-	چاهدراز
۷	۰,۰۵۰۴	حسین آباد
۴	۰,۱۸۵۸	خونیک علیا
۹	۰,۰۲۲۶-	زهاب سفلی
۱۲	۰,۱۴۷۳-	سهل آباد
۲	۰,۳۸۶۰	سیدمراد
۱۵	۰,۲۰۶۷-	طارق

۸	۰,۰۲۵	فیروزآباد
۵	۰,۱۰۶۱	کلاته خداداد
۱	۰,۳۹۸۲	محمدآباد رزاق زاده
۱۱	۰,۱۴۶۵-	مزارسیدعلی
۶	۰,۰۵۱۰	همند

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

شکل (۳). میزان امتیاز حاصل از تحلیل ماباک به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

منبع: نقشه پایه استانداری خراسان جنوبی، ۱۳۹۵

نتیجه‌گیری

حس مکان به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات کم و بیش آگاهانه آنها از محیط خود است که شخص را در ارتباطی درونی با محیط قرار می‌دهد، به طوری که فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می‌شود. این حس عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می‌گردد. حس مکان علاوه بر این که موجب احساس راحتی از یک محیط می‌شود، از مفاهیم فرهنگی مورد نظر مردم، روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه در یک مکان مشخص حمایت کرده و باعث یادآوری تجارب گذشته و دست‌یابی به هویت برای افراد می‌شود. در این راستا نتایج تحقیق نشان می‌دهد که این تحقیق به طور جامع به بررسی و تحلیل احساس تعلق به مکان در نواحی روستایی پرداخته و از طرفی عوامل موثر بر آن رو مورد بررسی قرار داده است. نتایج یافته‌های آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که مقدار بتا در متغیر محیطی - کالبدی برابر با ۰,۵۵۶ می‌باشد که بیشترین مقدار بتا را در بین متغیرها داشته به همین دلیل می‌توان گفت که این متغیر بیشتر از سایر متغیرها در احساس تعلق به مکان تاثیر گذار بوده است. براساس آن چه که بیان شد تحقیق حاضر به نسبت تحقیقات و مطالعات پیشین به استخراج شاخص‌های موثری در جهت بررسی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان پرداخته است. این در حالی است که جوان فروزنده و مطلبی (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن پرداخته است. یافته‌های تحقیق وی نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی از جمله مهمترین عوامل تشکیل دهنده مکان هستند و نقش مهمی

در شکل گیری حس تعلق مکانی دارند. عوامل مختلفی نیز در احساس تعلق مکانی موثر است از جمله آن می توان بر امنیت، امکانات و... اشاره نمود. با توجه به یافته های تحقیق حاضر می توان گفت که بین تحقیق جوان فروزنده و مطلبی (۱۳۹۰) با پژوهش حاضر همسویی قابل توجهی وجود دارد و در هر دو پژوهش به استخراج عوامل تاثیر گذار بر حس تعلق به مکان پرداخته شده است. از طرفی اسکنل و گیفورد (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی ابعاد احساس تعلق مکانی پرداخته اند، که در تحقیق حاضر نیز یافته ها موید ابعاد مختلف احساس تعلق مکانی و تاثیرگذاری عوامل مختلف بر آن است که مهمترین آنها بعد اجتماعی و تعاملات اجتماعی می باشد. طبق نتایج پیشین می توان دریافت که تحقیق حاضر از جهتی که به بررسی جامع تر عوامل موثر بر حس تعلق به مکان پرداخته از ارزش بالایی برخوردار است و در نتایج و مطالعات پیشین به جنبه های اجتماعی توجه زیادی شده این در حالی است که در این پژوهش به ابعاد بیشتری توجه شده است. براساس نتایج بدست آمده علی رغم مشکلات و نقایص موجود در منطقه احساس تعلق مکانی در ابعاد سه گانه خود بالای حد متوسط ارزیابی شده است. این بدان معناست که ساکنین محلی علی رغم دشواریهای موجود به مکان زندگی و روستای خود علاقه و احساس تعلق دارند. لذا پیشنهاد می شود در ابعادی که این احساس تعلق در حالت کاهشی قرار دارد با تقویت عملکرد فضای سکونتی روستا سطح رضایت از آن ارتقا یابد. به عنوان مثال در بعد کارکردی ارتقای شرایط اقتصادی برای زمینه سازی پیشرفت در محل زندگی، بهبود امنیت و تلاش برای تاین بیشترین نیازهای ساکنین در محل با بهبود ساختارهای فیزیکی، افزایش کاربریهایی که ساعات استفاده از فضا و میزان حضور ساکنین را افزایش می دهد از طریق طرح هادی و سایر طرح های اجتماعی برخی از این پیشنهادات است. در این میان مشارکت روستاییان برای بهبود این شرایط نکته ای مهم و الزامی است.

منابع

- احمدی، علی و مهدوی، مسعود (۱۳۹۳): رابطه کیفیت زندگی و حس تعلق مکانی در روستاهای در حال توسعه (مطالعه موردی: شهرستان زرنديه)؛ پژوهش های روستایی. ۴(۵): ۸۲۷-۸۴۸.
- باطنی خسروشاهی، سیده الناز و بلیان اصل، لیدا (۱۳۹۵): بررسی تاثیر نقش «عوامل کالبدی» در «حس تعلق» به مکان؛ پژوهش های روستایی. ۲(۱): ۱-۱۴.
- بذرافشان، جواد و طولابی نژاد، مهرشاد و اسکتی، هانیه (۱۳۹۷): بررسی آثار حس تعلق مکانی بر بازساخت فضایی-کالبدی سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: دهستان نه، شهرستان نهبندان)؛ پژوهش های جغرافیای انسانی. ۴(۵۰): ۷۹۱-۸۰۷.
- تابان، محسن و پورجعفر، محمدرضا و پورمند، حسنعلی (۱۳۹۱): هویت و مکان: رویکردی پدیدار شناسانه؛ مجله هویت شهر. ۱۰(۶): ۷۹-۸۹.
- جوان فروزنده، علی و مطلبی، قاسم (۱۳۹۰): حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن؛ مجله هویت شهر. ۸(۵): ۲۷-۳۷.
- جهان تیغ، حسنعلی و میرلطفی، محمدرضا (۱۳۹۷): بررسی میزان حس تعلق مکانی مهاجران (افاغنه) فرامرزی به کشور مقصد (مطالعه موردی: روستاهای مرزی سیستان)؛ مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی. ۳(۷): ۱-۱۶.
- حاتمی خانقاهی، توحید و وزیری، وحید و سلمانیان، بهاره و تاج الدینی، نگین (۱۳۹۹): مقایسه عوامل موثر بر حس تعلق به مکان در محلات جدید و قدیم شهر اردبیل؛ مطالعات شهری. ۳۴(۸): ۱۷-۳۸.
- زارعی، آرزو و هاشمی، شیما و گلایی، سعیده (۱۳۹۸): بررسی طراحی معماری روستایی در ارتقاء حس تعلق مکانی ساکنین (نمونه موردی: روستای قصلان شهرستان قروه)؛ نشریه علمی تخصصی شباک. ۴(۵): ۳۹-۵۲.
- سجاسی قیداری، حمدالله و سعادت، ریحانه (۱۳۹۸): عوامل و مؤلفه های تأثیرگذار بر افزایش تعلق مکانی و ماندگاری جوانان در محیط های روستایی (مطالعه موردی: دهستان فضل شهرستان نیشابور)؛ نشریه علمی - پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی. ۶۹(۲۳): ۱۰۵-۱۲۶.
- اسکو (مطالعه موردی: روستای سرین دیزج)؛ نشریه فضای جغرافیایی. ۱۴(۴۵): ۶۳-۸۰.
- شیخ حسینیان، رضوان و جعفری، حمیدرضا و موسوی، سیدمحمدعلی (۱۳۹۹): بررسی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان در فضاهای دانشگاهی (نمونه موردی: دانشگاه آزاد لاهیجان، دانشگاه اندیشمند لاهیجان، دانشگاه دیلمان لاهیجان)، هفتمین کنفرانس ملی پژوهش های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری و ششمین نمایشگاه تخصصی انبوه سازان مسکن و ساختمان استان تهران، تهران.
- عنابستانی، علی اکبر (۱۳۸۸): بررسی آثار کالبدی خانه های دوم بر توسعه سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای ییلاقی شهر مشهد؛ فصلنامه روستا و توسعه. ۴(۱۲): ۱۴۹-۱۶۶.
- قنبران، عبدالمجید و صالحی، بهروز و فردوسیان، سیما و فتح اللهی، سجاد (۱۳۹۷): شناسایی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان در فضاهای دانشگاهی شهر تهران؛ فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران. ۲(۱۰): ۴۷-۶۵.
- قنبری، یوسف (۱۳۹۷): تبیین مولفه های رضایتمندی روستاییان از کیفیت زندگی و حس تعلق مکانی (مطالعه موردی: روستای خسروآباد/ شهرستان کوهدشت)؛ مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی. ۳(۷): ۵۹-۸۰.

ملکی، سعید و گودرزی، مجید و فیروزی، محمدعلی و طاهری، علی (۱۳۹۸): تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی در ابعاد کالبدی-فضایی و محیطی کیفیت زندگی روستایی (مطالعه موردی: روستای میداوود وسطی، شهرستان باغملک); مجله جغرافیا و روابط انسانی. ۴(۱): ۳۰۴-۳۱۵.

ملکی، محمدرضا و پارسا، سپیده و وثیق، بهزاد و مرادی، ابراهیم (۱۳۹۲): بررسی حس تعلق به مکان با توجه به تفاوت های جنسیتی (مطالعه موردی: شهر ایلام); نشریه مسکن و محیط روستا. ۱۴۸(۸): ۹۹-۱۰۸.

میرزاعلی، محمد و کریمی، محمد و ساسانی، نازنین (۱۳۹۷): واکاوی اثرات تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی در نوسازی محلات قدیمی شهر (مورد: محله در بنو گرگان); مجله معماری شناسی. ۴(۱): ۱-۱۱.

میرغلامی، مرتضی و آیشم، معصومه (۱۳۹۵): مدل مفهومی ارزیابی حس مکان براساس مؤلفه های کالبدی، ادراکی، عملکردی و اجتماعی؛ فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهری. ۱۹(۲): ۶۹-۸۰.

سرمست، ب.، و متوسلی، م. (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل نقش مقیاس مکان درمیزان حس تعلق به مکان (مطالعه موردی: شهر تهران). مدیریت شهری، ۸(۲۶)، ۱۳۳-۱۴۶.

- Ahmadi, Ali and Mahdavi, Masoud (2014): The relationship between quality of life and sense of place in developing villages (case study: Zarandiyeh County); Rural Research. 4(5): 827-848. [In persian]
- Batani Khosrowshahi, Seyedeh Elnaz and Balilan Asl, Lida (2016): Investigating the role of "physical factors" in the "sense of belonging" to place; Rural Research. 2(1): 1-14. [In persian]
- Bazrafshan, Javad and Tolabinejad, Mehrshad and Skati, Hanieh (2018): Investigating the effects of sense of place on spatial-physical reconstruction of rural settlements (case study: Neh District, Nehbandan County); Human Geography Research. 4(50): 791-807. [In persian]
- Taban, Mohsen and Pourjafar, Mohammad Reza and Pourmand, Hassan Ali (2012): Identity and place: A phenomenological approach; Journal of City Identity. 10(6): 79-89. [In persian]
- Javan Foruzandeh, Ali and Motlabi, Qasem (2011): Sense of Place and Its Constitutive Factors; Journal of City Identity. 8(5): 27-37. [In persian]
- Jahan Tigh, Hassan Ali and Mir Lotfi, Mahmoud Reza (2018): Investigating the Sense of Place of Transborder (Afghan) Migrants to the Destination Country (Case Study: Border Villages of Sistan); Journal of Rural Research and Planning. 3(7): 1-16. [In persian]
- Hatami Khanghahi, Tohid and Vaziri, Vahid and Salmanian, Bahareh and Taj al-Dini, Negin (2019): Comparing Factors Affecting the Sense of Place in New and Old Neighborhoods of Ardabil City; Urban Studies. 34(8): 17-38. [In persian]
- Zarei, Arezo and Hashemi, Shima and Golabi, Saeideh (2019): Study of rural architectural design in enhancing the sense of spatial belonging of residents (case study: Ghaslan village, Qorveh county); Shabak specialized scientific journal. 4(5): 39-52. [In persian]
- Sejasi Qeidari, Hamdollah and Saadati, Reyhaneh (2019): Factors and components influencing the increase of spatial belonging and the persistence of youth in rural environments (case study: Fadl village, Shahzestan, Neyshabur); Scientific-Research Journal of Geography and Planning. 69(23): 105-126. [In persian]
- Esko (case study: Sarin village, Dizj); Geographical Space Journal. 14(45): 63-80.
- Sheikh Hosseinian, Rezvan and Jafari, Hamid Reza and Mousavi, Seyed Mohammad Ali (2019): Study of factors affecting the sense of belonging to a place in academic spaces (case study: Lahijan Azad University, Lahijan Andishmand University, Lahijan Deylaman University), 7th National Conference on Applied Research in Civil Engineering, Architecture and Urban Management and 6th Specialized Exhibition of Housing and Building Mass Producers of Tehran Province, Tehran. [In persian]
- Anabastani, Ali Akbar (2009): Investigating the physical effects of second homes on the development of rural settlements (case study: summer villages in Mashhad city; Quarterly Journal of Village and Development. 4(12): 149-166. [In persian]

- Ghanbaran, Abdolmajid and Salehi, Behrouz and Ferdowsian, Sima and Fathollahi, Sajjad (2018): Identifying factors affecting the sense of belonging to place in academic spaces in Tehran; Iranian Higher Education Quarterly. 2(10): 47-65. [In persian]
- Ghanbari, Yousef (2018): Explaining the components of villagers' satisfaction with the quality of life and sense of belonging to place (case study: Khosrowabad village/Kuhdasht county); Journal of Rural Research and Planning. 3(7): 59-80. [In persian]
- Malaki, Saeed and Goodarzi, Majid and Firouzi, Mohammad Ali and Taheri, Ali (2019): Analysis and evaluation of the effects of implementing the Guide Plan in the dimensions Physical-spatial and environmental quality of rural life (case study: Midavood village, Baghmalek county); Journal of Geography and Human Relations. 4(1): 304-315. [In persian]
- Maleki, Mohammad Reza and Parsa, Sepideh and Vasigh, Behzad and Moradi, Ebrahim (2013): Study of the sense of belonging to place with regard to gender differences (case study: Ilam city); Journal of Housing and Rural Environment. 148(8): 99-108. [In persian]
- Mirzaali, Mohammad and Karimi, Mohammad and Sasani, Nazanin (2018): Analysis of the effects of place belonging and social capital in the renovation of old neighborhoods of the city (case study: neighborhood in Banu Gorgan); Journal of Architecture. 4(1): 1-11. [In persian]
- Mirgholami, Morteza and Aysham, Masoumeh (2016): A conceptual model for evaluating the sense of place based on physical, perceptual, functional and social components; Quarterly Scientific-Research Journal of Urban Studies. 19(2): 69-80. [In persian]
- Sarmast, B., and Motavasali, M. (2010). Investigating and analyzing the role of place scale in the sense of belonging to a place (case study: Tehran city). Urban Management, 8(26), 133-146.
- Brown, G., & Raymond, C. (2007). The relationship between place attachment and landscape values: Toward mapping place attachment. Applied Geography, 27(8), 89-111. [In persian]
- Foote, K. E, Azaryahu, M, (2009), Sense of Place, International Encyclopedia of Human Geography, Elsevier Ltd. First edition. 3(7): 96-106.
- Foote, K. E, Freeman, M, (2009), Sense of Place International Encyclopedia of Human Geography, Elsevier Ltd. First edition. A
- Hernandez, B., Martín, A.M., Ruiz, C., Del Carmen Hidalgo, M., (2010). The Role of Place Identity and Place Attachment in Breaking Environmental Protection Laws, Journal of Environmental Psychology, 30(2). 281- 288.
- JunxiQiana,b, Hong Zhu a,c,, Yi Liu d (2011). Investigating urban migrants' sense of place through a multi-scalar perspective, Journal of Environmental psychology 31(8), 170-183.
- Lee, T.H., Shen, Y.L., (2013). The Influence of Leisure Involvement and Place Attachment on Destination Loyalty: Evidence from Recreationists Walking Their Dogs in Urban Parks, Journal of Environmental Psychology. 33(3): 76- 85.
- Scannell ,L. ,& Gifford ,R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. Journal of Environmental Psychology. 30(1): 1-10.
- Sime, J. D. (2011): Creating places or designing spaces? Journal of Environmental Psychology, 6(1): 49-63.
- Tuan, Y.F. (2001).space and place, The Perspective of Experience, University of Minnesota Press, Mineapolis. 2(7): 1-16.